

OKY / HL

Lausunto

Julkinen

RISE/6909/2024

RISE-AK-2025-3819

14.02.2025

Lausuntopyyntö: Varmuusvankeuden käyttöönotto ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittäminen

Oikeusministeriö on pyytänyt lausuntoja varmuusvankeuden käyttöönottoa ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittämistä koskevasta arviomuistiosta. Arviomuistiosta esitetään kaksi erilaista sääntelyvaihtoehtoa vaarallisimpia rikoksentehtäjiä varten tarkoitetun uuden seuraamuksen eli varmuusvankeuden toteuttamiseksi. Lisäksi arviomuistiosta käsitellään vakavien rikosten uusimisriskiä koskevien asiantuntija-arvioiden aseman kehittämistä elinkautisvankien vapauttamisharkinnassa ja esitetään muutoksia vapauttamismenettelyä koskevaan sääntelyyn.

Varmuusvankeudesta esitetyn vaihtoehto A:n osalta Rikosseuraamuslaitos toteaa varmuusvankeuteen tuomittavissa olevien kohderyhmän jäävän varsin suureksi.

Rikosseuraamuslaitos ei lähtökohtaisesti pidä tätä toivottavana kehityssuuntana. Sinällään mallin etuna on se, että vapauttamista lykättäisiin selkeästi vankeusaikaisten objektiivisten havaintojen ja asiantuntevan arvioinnin yhdistelmän perusteella. Sääntely edellyttäisi oman arviointiprosessin tuottamista Rikosseuraamuslaitoksessa, jotta tunnistettaisiin tilanteet, joissa Rikosseuraamuslaitoksen olisi esitettävä vankeuden jatkumista varmuusvankeutena. Kynnyksen varmuusvankeuden esittämiselle tulisi olla korkea. Sääntelymallin riskinä on erilaiset tulkinnat siitä, milloin varmuusvankeutta on esitettävä sekä kynnyksen madaltuminen erilaisten tulkintojen myötä.

Esitetyn vaihtoehto A:n mukaisesti tuomitusta tehtäisiin varmuusvankeutta koskevan hakemuksen käsittelyn yhteydessä uusimisriskiarvio, jonka lopputuloksella olisi osaltaan vaikutusta tuomioistuimen harkintaan. Rikosseuraamuslaitos kiinnittää tältä osin huomiota käytettävissä

olevien riskinarviointimenetelmien tarkkuuteen ja luotettavuuteen liittyvään epävarmuuteen. Menetelmät eivät tuota luotettavuudeltaan aukottomia tuloksia etenkin korkean riskin arvioinnissa ja ovat pitkän aikavälin ennustamisessa epätarkkoja. Näin ollen arviointimenetelmät ovat nyt esitettyyn tarkoitukseen jossain määrin epätarkoituksenmukaisia.

Lisäksi Rikosseuraamuslaitos kiinnittää huomiota siihen, että keskeisen roolin luominen Rikosseuraamuslaitokselle vankeusrangaistuksen jatkumisessa varmuusvankeutena voi osaltaan vaikeuttaa vankilassa kyseisen vangin kohdalla toteutettavaa kuntoutustoimintaa. Näin on etenkin sen vuoksi, että vaihtoehdon mukainen menettely voi motivoida vankia hakeutumaan tarpeettomiin kuntoutust toimiin vain osoittaakseen vapautumiskelpoisuutensa. Varmuusvankeuden jatkamisen esittämiseen päätyminen voi myös aiheuttaa ristiriitoja vankilan henkilökunnan ja vangin välillä sekä vastareaktion vähentää vangin halukkuutta osallistua kuntouttaviin toimiin jatkossa.

Esitetyistä vaihtoehdoista Rikosseuraamuslaitos pitää kuitenkin tätä kannatettavampana. Jatkovalmistelussa voisi olla tarpeen selvittää tarkemmin, miten toimittaisiin esimerkiksi tilanteissa, joissa yhdistelmärangaistukseen tuomittu olisi jo ehtinyt siirtyä valvonta-ajalle ennen varmuusvankeuteen tuomitsemista tai jossa tuomioistuimen käsittelyn vuoksi valvonta-ajalle siirtymisen ajanjakso jäisi tavanomaista lyhyemmäksi. Lisäksi Rikosseuraamuslaitos katsoo, että jatkovalmistelussa olisi syytä arvioida tarkemmin myös sitä, tulisiko vaihtoehdon A mukaisessa sääntelymallissa pikemminkin luoda rooli syyttäjälle varmuusvankeuden esittämisessä esimerkiksi siten, että Rikosseuraamuslaitos tekisi esityksensä vankeusrangaistuksen jatkamisesta varmuusvankeutena syyttäjälle. Tämä pitäisi Rikosseuraamuslaitoksen roolin nimenomaisesti rikosseuraamuksia täytäntöönpanevana toimijana selkeämpänä.

Vaihtoehto B:n etuna Rikosseuraamuslaitos pitää sitä, että kyse on selkeästi objektiivisin perustein kohdennetusta seuraamuksesta. Rikosseuraamuslaitos pitää sinällään selkeänä sitä, että toimivalta varmuusvankeuteen tuomitsemisen edellytysten arvioinnista olisi tuomioistuimella. Vaihtoehdon riskinä lienee kuitenkin tarpeettomien varmuusvankeuksien tuomitseminen.

Arvioitaessa varmuusvankeuden tarvetta tulisi kiinnittää huomiota siihen, että Suomessa on jo laajasti käytössä elinkautinen vankeusrangaistus sekä lisääntyvässä määrin käytettävä yhdistelmärangaistus. Arviomuistiossa ei ole pohdittu esimerkiksi rikoslain 2 c luvun 9 §:n ehdonalaisen vapauttamisen lykkäämistä koskevan sääntelyn soveltamista. Kyseistä pykälää ei Rikosseuraamuslaitoksen käsityksen mukaan tällä hetkellä juurikaan sovelleta.

Mitä tulee mahdollisen varmuusvankeussääntelyn soveltamiseen alaikäisten kohdalla, ei Rikosseuraamuslaitoksen näkemyksen mukaan alaikäisiä vankeja tulisi missään tapauksessa

voida tuomita varmuusvankeuteen. Alaikäisten lasten kehitys on vielä kesken, ja muutos myönteiseen (kuten myös kielteiseen) tapahtuu varsin nopeasti.

Elinkautisvankien vapauttamisharkintaa koskien esitettyjä täsmennyksiä sekä kielellisiä ja esitystapaa koskevia muutoksia pidetään perusteltuina. Arviomuistiossa on esitetty rikoslain 2 c luvun 10 §:ään uutta 3 momenttia, jonka mukaan jos 2 momentissa mainittujen seikkojen perusteella on olemassa ilmeinen vaara, että elinkautiseen vankeuteen tuomittu vapauduttuaan syyllistyy uuteen vakavaan henkeä, terveyttä tai vapautta loukkaavaan rikokseen, ei vankia voida päästää ehdonlaiseen vapauteen. Arviomuistion perusteella jää osittain epäselväksi tarpeellisuus esitetyn momentin mukaiselle sääntelylle.

Arviomuistiossa on esitetty huomioita vankimäärän lisääntymisestä, Rikosseuraamuslaitoksen työmäärästä sekä näihin liittyvistä kustannuksista. Keskimääräisen vankimäärän arvioidaan pidemmällä aikavälillä kasvavan 10–40 vangilla. Vankimäärän kasvu voi vaihdella riippuen valitusta sääntelymallista, ja kasvu lienee vaihtoehdon B kohdalla korkeampi. Lisäksi todetaan, että varmuusvankeusvangit ovat keskimääräistä haastavampia vankiprofiililtaan.

Varmuusvankeusvankien osalta edellytetään Rikosseuraamuslaitokselta myös jatkuvaa arviointia vankeusajan jatkamisen tarpeellisuudesta, mikä lisää työmäärää. Vankivuoden laskennalliseksi kustannukseksi esitetään nykyisissä vankiloissa noin 82 000 euroa ja uusissa, rakennettavissa vankiloissa noin 120 000 euroa.

Valmistelun edetessä tulee tarkemmin arvioida esitettävien lainsäädäntömuutosten vaikutusta vankimäärään ja Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuvaan työmäärään sekä näistä johtuvia kustannuksia. Koska vankiloiden vankipaikkakapasiteetti on jo nyt ylitetty, tulee vankivuoden kustannukset arvioida uuden, rakennettavan vankipaikan hinnan mukaisesti.

Pääjohtaja

Anna Arola-Järvi

Lakimies

Heidi Lokasaari

